

THERAPY OF EMOTIONS IN THE FACE OF THE GREAT WAR

Sorin MIHAI

PhD Student, University „Ovidius” of Constanța

Abstract: The Great War (1914-1918) comes along with in – depth change of the emotional universe. Within the writings of some Ego-documents signed by the early twentieth century contemporaries of the events, the portrayed emotions reflect the changes in the image of the war, as well as the effort to adjust to a new reality. The First World War means paramount shifts of the already existing model that will define the evolution of the humanity from that moment on. The Great War contemporaries stand for a generation that will decisively influence the perspective on the "show" caused by the conflagration that changed the destiny of the whole world.

Keywords: The Great War, Ego-documents, emotions, image of war, war contemporaries.

Poate că niciodată în evoluția umanității destinul și direcția culturii (și, implicit, ale literaturii) nu au fost atât de puternic marcate precum în urma celor primei mari conflagrații mondiale. Marele Război și a creat o nouă paradigmă, vestind schimbările majore de perspectivă asupra felului în care umanitatea se va raporta din momentul respectiv la ideea de război. Dacă până la începutul secolului al XX-lea imaginea războiului mai era transpusă printr-o lentilă a idealizării luptei, a reperelor înaltei conștiințe a superiorității unei părți beligerante sau a unei nații, a eroismului asumat și imperios cultivat etc. (prin care se justificau acțiunile militare ca necesitate a progresului, care hrăneau atitudinea naționalistă ce a marcat epoca), impactul produs și deusolarea creată de conflagrațiile moderne, prin atrocități, prin violența extremă, prin modificările impuse vieții cotidiene au creat o nouă retorică, o abordare diferită. S-a creat astfel o breșă adâncă în felul în care conceptul de război a fost privit înainte și după aceste momente definitorii pentru evoluția umanității; acest fapt este elocvent dacă se urmăresc în paralel, ca documente ale autenticității emoțiilor, jurnalele acelor vremuri. Dezintegrarea marilor imperii este succedată de afirmarea identității națiunilor, nostalgia „vremurilor de aur” este înlocuită de pragmatism adesea agresiv și de ancorarea mai puternică în prezent; liniștea patriarhală, înghețarea în timp va fi înlocuită de efervescenta schimbărilor în societate, care profilează *noul* ca o constantă a timpurilor; sobrietatea codurilor cavaleriești nu se mai regăsește decât în mod excepțional în contextul războiului modern, meschin, care sacrifică orice principiu – toate acestea așază în balanță concepțiile, resorturile intime ale generațiilor aflate în angrenajul Marelui Război.

Mai presus de acestea se află, însă, un întreg bagaj emoțional care se formează în creuzetul războiului și care schimbă modul de interpretare a impactului produs asupra psihicului uman de conflictele armate. Este momentul în care apar în discuție concepte

precum *cultură a războiului*¹ (în domeniul istoriei culturii), *literatură a traumei*². În psihologia militară sunt introduse sintagmele *shell-shock* (sau *Granatschockwirkung*), *railway brain*³, în căutarea unor explicații cu privire la nevrozele, la șocul posttraumatic pricinuite de participarea la război. Procesul de alienare pe care îl resimt nu numai combatanții, ci și toți ceilalți care au acces la informațiile năucitoare despre noul tip de conflict armat se manifestă acut, creând dezorientare, ambiguitate și pentru prima dată este reclamat cu insistență nonsensul unei astfel de confruntări. Spațiul și timpul nu se mai supun regulilor cunoscute, ies din tiparele recurente în epoca anterioară, percepțiile, senzațiile, sentimentele, acțiunile și însăși voința umană fiind alterate de inedita situație apărută. Aceste transformări dramatice sunt surprinse elocvent în paginile jurnalelor de război, lectura unor astfel de producții aflate la granița literaturii oferind mostre ale trăirii „pe viu” a schimbării de paradigmă.

Un moment semnificativ pentru schimbarea care se produce este constituit de instantaneele care surprind reacțiile umane la început de război. Anunțarea mobilizării generale, momentele premergătoare intrării în război constituie, cu câteva excepții, motiv de manifestare exuberantă, aproape euforică. Jurnalul de război al lui Ernst Jünger, apărut în primă versiune în 1920 și cunoscând nu mai puțin de alte 5 versiuni ulterioare (dovadă a interesului puternic manifestat de public pentru acest tip de scriitură), consemnează această proiecție a istoriei Marelui Război:

„(...) ne contopisem într-un mare corp entuziast. Crescuți într-o epocă de siguranță, nutream cu toții dorul de neobișnuit, de marea primejdie. (...) Războiul trebuia să ne aducă grandoare, forță, solemnitate. Ni se părea faptă bărbătească, luptă voioasă de trăgători la țintă pe câmpii înflorite, înrourate de sânge. (...) Ah, numai să nu rămânem acasă, numai să putem participa!”⁴

O atitudine similară este cea a lui Bogislav Tilka, soldat german pe frontul românesc, notată în jurnalul publicat sub pseudonimul Gerhard Velburg (pseudonim ales cel mai probabil de editor, din cauză că numele autorului, cu rezonanță slavă, ar fi prejudiciat vânzările). Pornirile beligerante sunt precedate de reacții detașate, atenuate de convingerea că „Ăsta nu-i război, e numai o mobilizare.”⁵ ori urmate de un optimism izvorât din credința că un astfel de război nu va dura mai mult de câteva luni. Adesea, chiar și pentru cei care presimt turnura tragică pe care o vor lua evenimentele istorice ori pentru cei care intră tardiv în luptă (cum este cazul combatanților de pe frontul românesc), vestea participării la război nu creează panică, angoasă, ci oferă aceeași

¹ Jean-Jacques Becker, „Quinze ans d’histoire culturelle de la Grande Guerre”, în *Histoire culturelle de la Grande Guerre*, sous la direction de Jean-Jacques Becker et du Centre de Recherche de l’historial de la Grande Guerre (Péronne-Somme), Armand Colin, Paris, 2005, p. 7.

² Andrei Simuț, *Literatura traumei. Război, totalitarism și dilemele intelectualilor în anii 40*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2007

³ Louis Crocq, „Prima Conferință. Ce este trauma?”, în *16 conferințe despre traumă*, traducere din franceză de Ana Mihăilescu, Trei, 2014, p. 19

⁴ Ernst Jünger, *În furtuni de oțel*; trad. din lb. germană și pref. de Viorica Nișcov., București, Corint Books, 2017, p. 55

⁵ Gerhard Velburg, *În spatele frontului: Marele război, așa cum l-am văzut eu: decembrie 1916 – iunie 1918: însemnările unui soldat german în România ocupată*; trad. din germană, introd. și note de Ștefan Colceriu, București, Humanitas, 2018, p. 24.

jubilație, același optimism. Marcel Fontaine, de naționalitate franceză, deși a luat contact deja cu experiența războiului, se bucură de faptul că va putea să continue lupta de pe noul front, deschis în România:

„1916

17 NOIEMBRIE. TRÉPAIL (MARNA). Când mă trezesc, ordonanța îmi înmânează un ordin de serviciu care mă umple de bucurie. Îmi vine să-l îmbrățișez pe om!

Sunt desemnat să particip la Misiunea Militară în curs de formare pentru România.”⁶

Jurnalele sunt mărturii ale acestor efuziuni care, pentru lectorul situat istoric în perioada postbelică, sunt greu de interpretat. Discrepanța dintre atitudinea „acelor vremuri” și cea din perioada de după Marele Război, până în contemporaneitate, este explicabilă tocmai prin evenimentele determinante produse în timpul războiului și prin bagajul emoțional creat de către acestea, care a stat la baza mutațiilor semnificative survenite în societate (termen folosit cu semnificația sa generală extinsă, pentru a îngloba o raportare la toate transformările ce au avut loc în diverse domenii, ca urmare a primei conflagrații mondiale de anvergură). Explicațiile pentru manifestările de bucurie, de satisfacție ale celor ce urmau să cunoască ororile de pe front, dar și din spatele frontului (manifestări aproape de neînțeles pentru un individ avizat cu privire la ceea ce a însemnat Primul Război Mondial), concluziile oferite de lectura acestor „Ego-documents”⁷ reconfigurează pentru lectorul zilelor noastre peisajul epocii, oferind decupaje ale stărilor de spirit. Corelate cu faptul istoric, evidențiază atmosfera unei Europe (și chiar a umanității în ansamblu) aflate în așteptarea unor evenimente care să o edifice cu privire la parcursul său viitor. S-ar putea lua în considerare numeroși factori premergători, ce țin de domeniul acțiunilor militare, care au trasat un inevitabil drum către Marele Război: Imperiul German creat cu 45 de ani în urmă, după victoria asupra Franței; pactele de la finalul și din zorii secolului al XIX-lea, care au creat Tripla Alianță și Tripla Antantă; puternica militarizare și ambițiile legate de supremația navală; războiul ruso-japonez și războaiele balcanice. De asemenea, s-ar putea pune în discuție formidabilul progres tehnologic și, pe cale de consecință, economic, care a condus și către evoluția rapidă a armelor și le-a întărit multora convingerea că vechile granițe, reguli, cutume etc trebuie schimbate. După toate aparențele, lumea era pregătită pentru o schimbare fundamentală. Dar, cu siguranță, nu pentru o schimbare de asemenea impact și cu o asemenea anvergură.

Peisajul frontului se dovedește straniu, războiul modern își dezvăluie ineditul prin înșelarea așteptărilor din spatele entuziasmului. Perspectiva prezentată de Topîrceanu în jurnalul său redă discrepanța dintre imaginea reziduală a războiului, receptată prin filtrul epocilor trecute, și noua conflagrație, cu reguli care anihilează percepția idealizată

⁶ Marcel Fontaine, *Jurnal de război. Misiune în România: noiembrie 1916 – aprilie 1918*; trad. din franceză și postfață de Micaela Ghișescu, Humanitas, 2016, p. 25

⁷ Prin „Ego-documents”, Anja Laukötter denumește jurnalele, autobiografiile, memoriile: „an obvious collection of source analysis for the history of emotions. These sources give important information about the emotional self-construction of their authors, but the history of emotions goes further than historical semantics of individual emotional expressions. Therefore, the portal’s goal is to offer insight into how emotions can be historicized within and beyond «Ego-Documents». (<https://www.history-of-emotions.mpg.de/editorial01>, accesat în 22.02.2021)

a luptelor. Închipuita promisiune a faptelor eroice, năzuința de a trăi gloria în prima linie se lovesc de realitățile luptei de uzură, de monotonia tranșelor:

„Dacă n-ar fi urletul acesta neîntrerupt al artileriei, te-ai crede în mijlocul unor imășuri pustii, luminate puternic de soare... (...) Pânda vicleană, «nervii tari» și calculul rece înlocuiesc avântul de odinioară și stropul de poezie al luptelor deschise, în care era cel puțin o superbă dezlănțuire de energie tinerească, o măsurare cavalerescă de putere fizică și de curaj.”⁸

În locul cavalerismului, al confruntării care să le aducă recunoștință și apreciere, soldații fac cunoștință cu obtuzitatea superiorilor, de absurditatea ordinelor de luptă, de mizeria și de neajunsurile care le marchează traiul cazon cotidian. Transformați din potențiali eroi în pionii ai unui joc căruia nu i se întrevede miza, se vor adapta la noua realitate impusă și vor încerca să găsească zona de echilibru interior, insule ale normalității (așa cum o știau dinainte de intrarea în luptă). În mod conștient sau doar mânați numai de impulsuri interioare, vor folosi orice ocazie ivită pentru a exersa umanitatea, pentru a încerca recuperarea sau măcar păstrarea integrității morale, intelectuale și sufletești. Războiul din jurul lor dezvoltă și o formă de confruntare cu sinele, căci acomodarea cu ceea ce li se întâmplă este numai una aparentă: bravura în fața inamicului (cel mai adesea nevăzut sau întruchipat de mașinăriile războiului modern) ascunde angoasa creată de neputința de a riposta față de amenințarea constantă, abrutizantă. Nepăsarea la vederea scenelor macabre este doar o conservare impusă de resorturile intime ale ființei, care nu poate accepta altfel oroarea masacrului. Aventurarea în misiuni riscante sau pentru sprijinirea camarazilor (uneori, chiar pentru salvarea vreunui inamic) devin necesare dovezi că umanitatea nu i-a părăsit.

Odată depășit șocul inițial, declanșat de primul contact cu frontul, se instalează ceea ce ar putea fi confundat cu obișnuința. În fapt, este nevoia de normalitate, de găsim a unor puncte de reper în haosul dimprejur. Afectând plictiseala, au nevoie să iasă din încordarea permanentă și găsesc debușeuri în gesturile simple, firești, care îi fac să uite că se află în fața morții ce se manifestă atât de arbitrar. Inspectarea tranșelor este considerată o plimbare; mesele luate în mod regulat, habitudinile „de acasă” exersate cu o anume conștiinciozitate, astfel încât să devină reflex, și notate minuțios în jurnal asigură echilibrul emoțional, abat atenția de la tulburarea resimțită acut în orice moment:

„4 SEPTEMBRIE. Repetare a programului din zilele precedente. Mai întâi același rond matinal la linii. (...) Reîntors pentru prânz, am petrecut în adăpostul meu o după-amiază pașnică de lectură.

.....
5 SEPTEMBRIE. Dimineața (...) mă duc la linii să văd ce s-a lucrat în timpul nopții.

.....
7 SEPTEMBRIE. Mi-am reluat obiceiurile și m-am dus să-mi fac rondul la tranșee. (...) După dejun și puțină siestă am citit numerele din *Illustration* (...).

⁸ George Topîrceanu, *Amintiri din luptele de la Turtucaia. Pirin Planina (episoade tragice și comice din captivitate)*. Memori de război, Humanitas, 2016, p. 32

.....
 9 SEPTEMBRIE. (...) Plec singur să-mi fac plimbarea matinală. (...) După-amiază, lectură.

.....
 10 SEPTEMBRIE. Ziua începe cu plimbarea mea matinală obișnuită. (...) Dejun. Lectură.
 Siestă. Lectură din nou.

.....
 15 SEPTEMBRIE. Sculat târziu; puțină lectură; puțină plimbare.

.....
 19 SEPTEMBRIE. Plimbare matinală obișnuită în primele linii. (...) Dejun. Siestă. Lectură.”⁹

Același soldat din Misiunea Franceză în România nota faptul că frontul românesc nu este atât de amenințător precum cel teatrele de operațiuni din care provenea. Nu sunt folosite, ca la Arras și la Verdun, obuzele de calibru mare, care provocau daune semnificative și, mai ales, o groază profundă a beligeranților. Cu toate acestea, se simte dator și să explice că atitudinea sa este și un rezultat al obișnuinței: moartea, deși nu poate fi cuantificată, este o posibilitate care, odată asumată, se înregistrează în firescul cotidian, ajunge o variantă ca oricare alta a finalităților întâlnite în perimetrul rutinei frontului. Militarul va alege să pară calm și pentru hrănirea orgoliului personal (admirat fiind de cei din jur), și pentru că o altă atitudine ar fi echivalentă cu o „moarte” a spiritului care îl ține deasupra vâltorii. Experiențele traumatizante de pe frontul de vest îi oferă o perspectivă diferită în raport cu ceea ce se întâmplă pe frontul românesc. Ceea ce nu este valabil și pentru combatanții autohtoni, pentru care întâlnirea cu războiul modern este în egală măsură înfricoșătoare precum este pentru veteranii de la Verdun sau de pe Somme.

Dezamăgirea exuberanților de la începutul războiului este dublată de angoasa creată de înfruntarea cu tacticile cu mașinăriile moderne de luptă și, care nu lasă posibilitatea manifestării gesturilor glorioase, oferind o moarte lipsită de prestață. Cadavrele împrăștiate peste tot reprezintă tragicul spectacol al unei asemenea morți, mirosul pestilențial, descompunerea lentă neavând nimic onorant. Impersonalele proiectile ce stabilesc diferența dintre a fi în viață și a trece în neființă sunt unelte ale destinului implacabil, căruia i te împotrivesți inutil. Din superstiții și din gesturi repetate la infinit se naște scenariul unei adevărate religii a frontului, care promite „mântuirea” dacă ritualurile sale sunt practicate cu sfințenie. Groaza trăită zi de zi, insuflată de posibilitatea de a deveni victimă a hazardului, solicită emoțional atât de intens, încât declanșează mecanismele misticismului, o terapie realizată prin proiectarea unor repere ale „comportamentului de succes” testat în prealabil grupul social creat și care, chiar dacă nu se dovedește infailibil, are darul de a crea iluzia siguranței personale.

Contactul cu atrocitățile de pe front creează reacții hipnotice, o transă care asociază imaginile abominabile cu proiecții ale unei alte realități, compensare necesară pentru a păstra luciditatea. Jurnalul lui Jünger abundă în asemenea proiecții ale hidoșeniei războiului:

⁹ Marcel Fontaine, *op. cit.*, pp. 201-210

„Curând am trecut pe lângă zona unde avusese loc explozia. (...) Zdrențe însângerate de lucruri și de carne atârnav de tufișurile din jurul locului unde căzuse proiectilul – o priveliște stranie, apăsătoare, care m-a făcut să mă gândesc la sfrânciocul cu spatele roșu care își ciugulește prada în mărăciniș”¹⁰

Abrutizarea, dezumanizarea combatanților reflectă neputința de a procesa imaginile cu puternic impact asupra lor și pierderea treptată a reflexelor omeniei, ale compasiunii, ale altruismului. De aceea, emoțiile surprinzătoare, contrariante, contrastante în raport cu realitatea trăită, sunt reacții la absurdul războiului, sunt dovezi ale imposibilității de a înțelege și de a raporta percepția realității la resorturile intime care ghidează normalitatea. Pentru a se putea integra în această lume a ororii, soldații au nevoie de mecanisme mentale care să le permită asimilarea grozăviilor care li se desfășoară în fața ochilor. Însemnările lui Topîrceanu surprind eforturile de adaptare, eșecul și dezicerea de umanitate (pentru că, în asemenea condiții, a fi uman devine un stigmat al damnării, căci nu permite autoconservarea):

„În această demență a realității, care răstoarnă obișnuințe milenare și distramă totul pe dinăuntru, ca un cataclism de ordin chimic, cei mai slabi de îngeri își pierd mintea. Instinctul de conservare slăbește și orice simț de solidaritate umană dispare fără urmă. Nimeni nu mai dă ajutor, nimănui. Până mai adineaori, strigătele de pierzanie ale celor care se înecau, în loc să trezească în cei rămași pe uscat o pornire mai omenoasă, îi făceau pe unii dintre spectatori să glumească pe socoteala lor și să râdă-n hohot, ca la panoramă.”¹¹

Tot în efortul de adaptare se înscrie și notarea cu obstinație a detaliilor macabre, a grozăviilor trăite, care se interpretează ca încercări de privire în oglindă a universului războiului, ce impune alte coordonate, alte reguli ale existenței. Printr-o astfel de privire în sinele sensibil se pot reconstitui ulterior piesele unui mecanism al spațiului și al timpului ce funcționează după principii necunoscute, se încearcă să înțeleagă resorturile intime ale ființării înseși, într-un topos lipsit de reperele consacrate prin experiențe precedente. Neputând fi înțelese în contingență, vor fi păstrate prin consemnare minuțioasă pentru o decodare într-un moment ulterior, în care va fi posibilă înțelegerea lor.

Războiul creează, însă, și altfel de emoții. Privite dintr-o perspectivă a ansamblului, scenele de front inspiră adesea admirație, creează impresia unei reprezentării fascinante prin forța cu care se dezlănțuie, prin ineditul senzațiilor trăite. Tirul de artilerie susținut constant pe întreaga linie a sectorului de atac este pentru Generalul Averescu „Spectacol măreț, peste măsură de fascinant”.¹² Vizita Reginei Maria pe poziții apropiate de front îi dă acesteia prilejul să noteze senzațiile provocate de peisajul captivant, având drept coloană sonoră în fundal zgomotul produs de proiectilele grele:

¹⁰ Ernst Jünger, *op. cit.*, p. 79

¹¹ George Topîrceanu, *op. cit.*, p. 73

¹² „Bătălia de la Mărăști (1917) – însemnări ale generalului Alexandru Averescu”, în *Texte și documente privind istoria modernă a României*, Iulian Oncescu, Ion Stanciu, Emanuel Plopeanu, Târgoviște, Cetatea de Scaun, 2009, p. 288

„A fost o oră încărcată de emoție, în care am simțit adânc iubirea care ne leagă acum atât de strâns. Împrejurimile erau superbe, cerul albastru, pajiștile presărate cu flori nenumărate, iar bubuitul tunurilor se rostogolea până la noi din munții din depărtare”¹³

Deși pare puțin deplasat în raport cu restul contextului, momentul de răgaz pentru a admira peisajul este tot o formă de autosondare a integrității trăirilor sensibile: frumusețea naturii este cea care oferă feedbackul pentru a se asigura că vremurile nu au acaparat ființa umană. Capacitatea de a admira ceea ce dintotdeauna a fost considerat frumos devine probă a păstrării integrității emoționale. Demersul este, în fapt, o reconectare la sinele profund, este o exersare a afectelor busculate. După o plimbare prin tranșee, ofițerul francez Fontaine se apropie de o casă părăginită, căreia îi admirase cândva grădinița pentru a-și redescoperi emoțiile care îl reconectează cu realitatea cunoscută înaintea conflagrației în care a devenit actor. Gestul, aparent lipsit de importanță, capătă însemnătate în raport cu reacția camarazilor săi, care nu pot decoda în primă instanță semnificația sa:

„Culeg de acolo un buchet de margarete și de floarea soarelui și revin astfel înflorit spre marea uluire a pândarilor.”¹⁴

Impactul stimulilor exteriori asupra universului afectiv creează și un altfel de adaptare. Acomodarea cu grotescul îi dă posibilitatea celui aflat în situație de criză să se re poziționeze emoțional în realitatea abrutizantă. Staționarea pentru o mai lungă perioadă de timp într-un anumit sector al frontului creează familiaritatea necesară găsirii reperelor sufletești, oferă siguranță și consistență a memoriei, precum și legătură afectivă cu mediul înconjurător, chiar dacă este unul ostil

„În jurul nostru, sub valurile îngrămădite de argilă, zăceau cadavrele camarazilor noștri căzuți, pe fiecare palmă de loc se desfășurase o dramă, în spatele fiecărui val pândeau zi și noapte fatalitatea ca să înhațe la întâmplare o victimă. Și totuși ne simțeam cu toții legați puternic de sectorul nostru, eram concreșcuți cu el. Îl cunoșteam când se întindea ca o bandă neagră prin peisajul înzăpezit, când sălbăticia plină de flori revărsa de jur-împrejur la vremea amiezii miresme ametoare sau când paloarea spectrală a lunii pline îi înconjura ungherele întunecate (...)”¹⁵

Într-un timp al incertitudinii, într-un spațiu lipsit de securitate, ființa umană își găsește puncte de sprijin sufletești, edulcorează realitatea și îi conferă atribute sensibile, căci are nevoie de breșe prin care teama, angoasa, încordarea să se disipeze sub imperiul euforiei de o clipă la vederea unui peisaj idilic, prin sublimarea oferită de exersarea sensibilității, prin episoade de represie față de teroarea istoriei. Făcând o paralelă între descrierile din memoriile combatanților, apărute de-a lungul timpului, în care

¹³ *Jurnal de război / Maria, regină a României* - vol. 1; trad. din lb. engleză de Bărbulescu Anca; îngrijire ed. și pref. de Boia Lucian, București, Humanitas, 2016, p. 151

¹⁴ Marcel Fontaine, *op. cit.*, p. 211

¹⁵ Ernst Jünger, *op. cit.*, p. 114

participanții la Marele Război redau experiențele personale, Vyvyen Brendon ajunge să argumenteze faptul că acestea păstrează veridicitatea faptelor prezentate, în ciuda aparentei deformări a oglindirii războiului, datorită augmentării emoțiilor sau imaginilor încărcate stilistic. Atmosfera terifiantă din aceste *Ego-documents* ar putea trece cu ușurință drept exercițiu literar dacă nu s-ar verifica documentar ceea ce au trăit aceștia în situații-limită; pentru a evoca fidel viața în război, apelează la un limbaj care șochează, la un registru ce pare a fi stilistic, dar care este menit să cuprindă realitatea acelor vremuri¹⁶. Aceste *Ego-documents* devin concludente pentru evoluția umanității și prin faptul că evoluția implică două componente esențiale: conflictul și cooperarea, identificabile în primul rând la nivelul comunicării trăirilor. Herbert Colston¹⁷ pune în discuție felul în care adaptarea continuă a umanității, ca proces evolutiv, este configurată tocmai de mecanismul continuu de negociere a emoțiilor prin intermediul limbajului, de complexitatea nivelurilor de comunicare care influențează valorile culturale, relația cu sinele și cu ceilalți.

Odată cu războiul modern, au fost spulberate reperele, așteptările, iluziile unor generații, care militaseră pentru idei precum cavalerism, onoare a confruntării pe calea armelor, decență în atitudinea față de învins, eleganță în asumarea posturii de învingător. Este momentul în care istoria pune față în față două generații care se poziționează antitetic, aparținând unor lumi contrastante, având seturi de valori și viziuni asupra lumii care stabilesc pragul între un *fin de siècle* și noile orientări culturale și literare. Confruntarea celor două lumi este elocventă prin mărturiile celor care au cunoscut realitățile Primului Război Mondial, jurnalele de război constituindu-se (și) ca depozitar al emoțiilor produse de întâlnirea cu ceea ce se va numi *război modern*. Interesul pentru războiul mondial de la început de secol al XX-lea este viu în zilele noastre. O dovedesc documentarele, producțiile cinematografice, literatura de specialitate, reflexiile puternice manifestate actualmente, create de aceste situații-limită prin care a trecut umanitatea. Nevoia de adaptare impune strategii de supraviețuire, fizică și emoțională, în fața terorii istoriei. Iar noua configurare a universului afectiv va crea un impact penetrant și definitiv în noua lume ce se va naște din creuzetul emoțiilor născute în vârtoarea Marelui Război.

Works cited

- Histoire culturelle de la Grande Guerre*, sous la direction de Jean-Jacques Becker et du Centre de Recherche de l'histoire de la Grande Guerre (Péronne-Somme), Armand Colin, Paris, 2005.
- Brendon, Vyvyen. *Primul Război Mondial 1914-1918*, traducere de Daniela Mișcov. BIC ALL, 2018.
- Colston, Herbert. *Using figurative language*, Cambridge University Press, 2015.
- Crocq, Louis. *16 conferințe despre traumă*, traducere din franceză de Ana Mihăilescu, Trei, 2014.
- Oncescu, Iulian; Stanciu, Ion; Plopeanu, Emanuel. *Texte și documente privind istoria modernă a României*, Târgoviște, Cetatea de Scaun, 2009.

¹⁶ Vyvyen Brendon, *Primul Război Mondial 1914-1918*, Trans. Daniela Mișcov. BIC ALL, 2003.

¹⁷ Herbert Colston, *Using figurative language*, Cambridge University Press, 2015, p. 207

Fontaine, Marcel. *Jurnal de război. Misiune în România: noiembrie 1916 – aprilie 1918*; trad. din franceză și postfață de Micaela Ghițescu, Humanitas, 2016.

Jünger, Ernst. *În furtuni de oțel*; trad. din lb. germană și pref. de Viorica Nișcov., București, Corint Books, 2017.

Maria, regina României. *Jurnal de război*, vol. 1; trad. din lb. engleză de Bărbulescu Anca; îngrijire ed. și pref. de Boia Lucian, București, Humanitas, 2016.

Simuț, Andrei. *Literatura traumei. Război, totalitarism și dilemele intelectualilor în anii 40*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2007.

Topîrceanu, George. *Amintiri din luptele de la Turtucaia. Pirin Planina (episoduri tragice și comice din captivitate). Memorii de război*, Humanitas, 2016.

Velburg, Gerhard. *În spatele frontului: Marele război, așa cum l-am văzut eu: decembrie 1916 – iunie 1918: însemnările unui soldat german în România ocupată*; trad. din germană, introd. și note de Ștefan Colceriu, București, Humanitas, 2018.